
Deskundigenonderzoek

Het arrest Mantovanelli t. Frankrijk: de dagenraad van een tegensprekelijk deskundigenonderzoek?

Een kwestie die lang in het duister bleef is of een deskundigenonderzoek verricht zonder enige actie-inbreng van de partijen voldoet aan de kwaliteitseisen van artikel 6 E.V.R.M. Bij gebrek aan een duidelijke standpunt van het Europees Hof te Straatsburg nam men doorgaans aan dat de rechtspraak over de tegensprekelijkheid van getuigenverklaringen een goed referentiekader vormt. Daaruit volgt dat het recht op een eerlijk proces moet worden afgemeten tegenover de rechtspleging in haar geheel, zodat een 'gesloten' of unilaterale expertise verricht tijdens het vooronderzoek niet per definitie in strijd is met de rechten van verdediging. Waar het bijgevolg op aankomt is dat de verdediging op enigerlei moment in het proces een adequate gelegenheid krijgt om de vaststellingen en conclusies van de expert te weerleggen. Tijdens het deskundigenonderzoek zelf is daarom geen open confrontatie vereist, tenzij een expertise verricht langs de partijen om de positie van de verdachte of het slachtoffer dermate zou aantasten dat er van een eerlijk proces geen sprake meer kan zijn. Dergelijk uitgangsprincipe werd echter verder verfijnd in het arrest MANTOVANELLI¹, waarin voor het eerst de vraag aan bod kwam of de partijen de onderzoeksverrichtingen van de deskundige moeten kunnen bijwonen.

Aan dit arrest ligt een tragisch geval van medische aansprakelijkheid ten grondslag, waarbij Jocelyne MANTOVANELLI het leven liet. Gedurende een jaar onderging deze vrouw van 20 jaar verschillende medische ingrepen. Een schijnbaar risicoloze ingreep, uitgevoerd onder volledige narcose, werd haar uiteindelijk fataal. Volgens haar ouders werd bij de anesthesie onvoldoende rekening gehouden met de voorafgaande reeks medische ingrepen, alle verricht onder gehele of gedeeltelijke verdoving, en met de verzwakte

toestand van de patiënt. Hun argument is dat onzorgvuldig werd omgesprongen met de stof 'halothane', toegediend om Jocelyne onder volledige narcose te brengen. Wetenschappelijk zou immers vaststaan dat anesthesie op basis van die stof fataal dreigt af te lopen wanneer de patiënt in een korte periode voor de operatie verschillende malen onder narcose is gebracht. Voor een administratieve rechtbank stelden zij een aansprakelijkheidsvordering in en richtten zij een verzoek om een deskundige aan te stellen. In een tussenvonnis wees de rechtbank dit verzoek af en duidde zij een deskundige aan die, in overleg met de ouders, het verloop van de anesthesie diende te onderzoeken. Na enkele maanden kwam de expert tot de conclusie dat de behandelende geneesheren de nodige zorgvuldigheid aan de dag hebben gelegd. Het probleem is echter dat de expert de ouders niet actief bij zijn onderzoek heeft betrokken en dat zijn bevindingen onder meer steunden op stukken waarvan zij geen kennis hadden. Voor het vonnisgerecht beperkten de ouders hun verweer tot de onregelmatigheid van de expertise, die naar Frans recht slechts kan verricht worden in nauw overleg met de partijen. Over de besluiten en de methodologie van de deskundige wordt geen enkele opmerking geformuleerd, wat voor de rechtscolleges in eerste en tweede aanleg een reden was om de bevindingen van de expert als bewijs aan te wenden en de vordering tegen de geneesheren af te wijzen. De ouders wierpen de nietigheid van de expertise nogmaals op voor de Raad van State, die het cassatiemiddel evenwel ongegrond achtte. Voor de Straatsburgse instanties voerden zij tenslotte aan dat het gebrek aan een contradictoire expertise hun recht op een eerlijk proces heeft aangetast.

Hoewel het gaat om een civiele zaak van medische aansprakelijkheid, kunnen de conclusies van het Hof worden doorgetrokken naar het strafproces. De vereiste van een eerlijk proces en van een tegensprekelijke bewijsvoering zijn immers niet toegesneden op een bepaald type van rechtspleging, maar hebben een bijna algemene draagwijdte. Vooreerst geeft het Europees Hof aan dat zij de bewijsvoering voor de nationale rechtscolleges slechts marginaal kan toetsen. Het feit dat de expertise zou verricht zijn in strijd met een Franse wetsbepaling en in beslissende mate tot het bewijs heeft meegewerkt is op zich niet in strijd met

1. E.H.R.M., 18 maart 1997 (Mantovanelli/Frankrijk), Publ. ECHR, Serie A.

artikel 6 E.V.R.M. De toelaatbaarheid van het bewijs is een materie die steeds in het nationale recht vorm krijgt, en slecht *in abstracto* door het Hof mag beoordeeld worden. Van een schending van artikel 6 E.V.R.M. is daarom slechts sprake als bepaalde incidenten in de bewijsvoering een obstakel vormen voor een eerlijke behandeling van de zaak (§ 34). Toegepast op het deskundigenonderzoek houdt dit principe in dat de partijen in de loop van het proces de nodige kansen moeten krijgen om de bevindingen van de expert ter discussie te stellen. Van belang hierbij is dat de partijen alle stukken kunnen inzien die de deskundige aan de rechter voorlegt en over voldoende tijd beschikken om diens betrouwbaarheid aan te vechten.

Uit artikel 6 E.V.R.M. volgt echter niet dat de partijen de verrichtingen van de expert moeten kunnen bijwonen en op de voet moeten kunnen volgen (§ 33). Evenmin is het noodzakelijk dat de partijen kennis hebben van alle gegevens waarmee de deskundige tijdens zijn onderzoek rekening houdt (§ 33). Wat telt is dat de partijen op een adequate manier kunnen deelnemen aan de procesbehandeling ten gronde (§ 33). Hiermee geeft het Hof aan dat de deskundige zijn verrichtingen niet zelf moet 'opentrekken' naar de partijen, maar ervoor moet zorgen dat zijn rapport tijdig aan hen wordt bekend gemaakt met oog op een tegensprekelijk debat voor het vonnisgerecht. Nochtans is de procedure niet meteen 'Straatsburg-proof' als de partijen voldoende kansen krijgen om op de terechtzitting de betrouwbaarheid van de deskundige op de proef te stellen. In het arrest MANTOVANELLI geeft het Hof aan dat het deskundigenonderzoek in sommige gevallen met ruimere waarborgen moet worden omringd, zoals de actieve deelname van een partij aan de onderzoeksactiviteiten van de expert. Volgens het Hof bood de confrontatie met de deskundige ter terechtzitting *in casu* te weinig garanties voor een eerlijke bewijsvoering. Vooreerst trad de expert te veel in de rol van de rechter, doordat zijn onderzoeksopdracht in feite neerkwam op de beoordeling van de schuldvraag (§ 36). Van hem werd immers verwacht de aansprakelijkheid van het medisch team vast te stellen en het pad volledig te effenen voor de rechter, die zijn overtuiging overwegend steunde op diens bevindingen. Voorts merkte het Hof op dat de aanwezigheid van de ouders bij het deskundigenonderzoek geen onoverkomelijke technische moeilijkheden opleverde, omdat dit onderzoek beperkt bleef tot het verhoor van vijf medici en tot een evaluatie van medische

verslagen (§ 36). Om tot een objectieve oordeelsvorming te komen hadden de ouders als belanghebbende partij dan ook betrokken moeten zijn bij de vaststellingen van de deskundige.

Uit het arrest MANTOVANELLI kunnen echter geen harde conclusies worden getrokken over de organisatie van het deskundigenonderzoek. Het Hof heeft immers niet de nodige manoeuvreerruimte om het bewijsrecht aan een 'volle' toetsing te onderwerpen en dient zich steeds te enten op een concrete zaak. Zo valt niet uit het arrest af te leiden dat de deskundige in nauw overleg met alle belanghebbende partijen (verdachte en slachtoffer) zijn onderzoeksopdracht tot een goed einde moet brengen. Veel hangt af van het gewicht van het deskundigenonderzoek in de bewijsconstructie. Indien deze onderzoeksmaatregel zo zwaar doorweegt op de rechterlijke oordeelsvorming dat er een rolvermenging ontstaat tussen deskundige en rechter, moeten de partijen in staat worden gesteld om actief aan dit onderzoek te kunnen deelnemen. Enkel wanneer de aanwezigheid van de partijen de expert zou verhinderen een sereen en nauwgezet onderzoek te verrichten, kan tegenspraak worden beperkt tot een debat over de resultaten van de expertise. De principes vooropgesteld in de zaak MANTOVANELLI betekenen wellicht een mokerslag voor de huidige organisatie van het deskundigenonderzoek in België. In strafzaken geldt de regel dat het vooronderzoek geheim is en geen ruimte openlaat voor enige deelname van de partijen aan het deskundigenonderzoek.² Dit omstrede uitgangspunt kan echter niet meer overeind blijven wanneer de expertise er geheel op gericht is uitsluitend te geven omtrent de schuldvraag. In dergelijke gevallen kan de deskundige de partijen niet in het ongewisse laten over zijn opdracht en methode, zoniet dreigt de vereiste van een contradictoire bewijsvoering uitgehold te worden. Opnieuw komt aan de oppervlakte dat de hervorming van het vooronderzoek in België vaak pas in beweging komt nadat het Europees Hof te Straatsburg als gangmaker optreedt.

Bart DE SMET

2. F. HUTSEBAUT, 'Het deskundigenonderzoek in strafzaken', in *Strafprocesrecht voor Rechtspractici*, Leuven, Acco, 1986, 113-162; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1994, 643-644.